

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

REFLECTIES

Hoe houden we het droog in onze grote pot nat?

Systeemtherapeuten hanteren een mensbeeld dat stoelt op de gedachte dat 'mind social' is (Bateson, 1979): de betekenis van de menselijke existentie openbaart zich in de sociale context. Zonder die context is het menselijk bestaan betekenisloos. Begrippen als aangepast en onangepast, ziek en gezond, goed en slecht, knap en dom, rijk en arm ontleen hun zingeving aan de verhoudingen tussen mensen, en dat bracht Bateson tot uitspraken als 'Het is het verschil dat het verschil maakt' en 'Verskil is informatie'. Met deze wijsgerig-antropologische bril werd zo'n vijftig jaar geleden de blik op de gezinsrelaties gericht. Clinici gingen op zoek naar wegen om problematische gezinspatronen te veranderen. Zij ontwierpen tal van bruikbare interventies, waarmee menig gezin(slid) uit zijn lijden verlost werd. De eerste – veelal Amerikaanse – publicaties verschenen en het gedachtegoed ontwikkelde zich langs de gangbare weg van elke vernieuwing, die van bejubeling en zwartmakerij. En ja... gezinstherapie hield stand.

Wanneer de jubelaars een realistische toon aanslaan en de zwartkijkers enig licht zien, kan de weg richting de gevestigde orde van de psychotherapie bewandeld worden mits er – en passant – een theoretisch fundament wordt gevonden. En zo begon in de jaren tachtig van de vorige eeuw een boeiende epistemologische zoektocht. Onderweg werd druk gediscussieerd in *Family Process*, de onbetwistbare reisgids. Bouwstenen werden aangereikt uit de communicatietheorie, het structuralisme en het sociaal-constructionisme, maar ook uit de biologie, natuurkunde, bestuurskunde en filosofie. De systeemtheorie wierp zich op als cement en metselde de bonte verzameling stenen op wonderbaarlijke wijze aan elkaar tot een systeemtherapeutisch fundament. De bestemming was bereikt en de reis ten einde. De blik en de taal bleven definitief gericht op het cement en niet op de individuele stenen! En ja... systeemtherapie hield stand.

Gezinstherapie of systeemtherapie, één grote pot nat? Therapeuten die gezinspatronen willen veranderen kunnen zich gezinstherapeut of systeemtherapeut noemen en het fundament biedt hen daarbij tal van (meervoudige) perspectieven (Boekhorst, 1997). Na vijftig jaar constateert Lebow (2004) dat gezinstherapie het beste kan worden gezien als 'een overkoepelende term voor alle systemische benade-

ringen, waarin rekening wordt gehouden met de intieme sociale netwerken van de cliënt en waarbij verder vele verschillende therapievormen mogelijk zijn'. Deze visie komt ook tot uitdrukking in de *Eindtermen* van de NVRG (2002).

Soms denk ik: weg met die pot. Er moet toch één beste benaming en benadering bestaan. Al die verschillende perspectieven kunnen me gestolen worden. Ik wil gewoon een vak uitoefenen, een vak dat gestoeld is op één heldere en eenduidige theorie, een vak dat nauwkeurig overdraagbaar is, een vak dat voorziet in richtlijnen en protocollen, een vak waarvan de resultaten voorspeld kunnen worden en een vak waarvan de waarde wetenschappelijk bewezen is. Ik wil GGZ-organisaties van onbehoorlijk bestuur beschuldigen als zij 'mijn vak' niet in hun pakket opnemen. Ik wil zorgverzekeraars bewijzen dat zij bij mij het beste en het goedkoopste uit zijn. En ik wil tegen cliënten uitschreeuwen dat zij echt gék zijn als zij met hun problemen niet in systeemtherapie gaan!

Soms denk ik echter dat het niet uitmaakt. Hier die pot. Ik verlang dan (terug) naar de zoektocht: als je denkt het gevonden te hebben, heb je dan wel goed genoeg gezocht? Ik denk dan aan Joop Swieringa (1996) die de prachtige metafoor tussen de reiziger en de trekker heeft gemaakt: voor de reiziger is de bestemming het doel en voor de trekker de reis. Ik denk dan aan Harry Starren die mij vertelde over de keuze van een nieuwe huisstijl van De Baak, Management Centrum VNO-NCW. Hij mocht kiezen uit zeven – enigszins op elkaar lijkende – varianten. Hij vond ze allemaal mooi en zei: 'Doe mij alle zeven maar; De Baak is te uniek voor één stijl'.

Als een organisatie baat heeft bij meerdere stijlen, waarom de systeemtherapie dan niet? Niks keurslijf. Zijn wij op aarde om wetenschap te bedrijven of om cliënten te helpen? Ook gezinnen willen verrast worden door een therapeut van vlees en bloed die zijn eigen hersens en gevoel laat werken en die ter plekke zijn creativiteit aanwendt voor die ene geniale inval. En is het niet een zegen dat aan elke inval altijd wel iemand een systemische draai kan geven?

Ik leid een zwalkend bestaan en dat vind ik terug in het laatste themanummer van dit tijdschrift (2005). Een mooi nummer over het wel en wee van ons vak en een mooie illustratie van hoe daar op velerlei niveaus over gedacht kan worden. De wijsgerige bijdrage van Meininger over de zienswijze en de zijswijze van de hulpverlener intrigeert mij. Het herinnert mij aan de *eighties* en stelt mij – zoals Blankstein voor-woordt – voor fundamentele vragen over het syste-

mische mensbeeld. Vragen die zich niet voor één antwoord lenen en vragen die ons dwingen om opnieuw op (onder)zoek te gaan. Vragen ook die in Nederland tot nu toe niet tot een écht discours hebben geleid. Kennelijk is de tijd daar nu wel rijp voor. Het waarom daarvoor kan gevonden worden in de andere bijdragen in het themanummer. Het artikel van Asmus relateert de protocollaire behandeling en de bijdragen van Breuk en Van de Vijfeijke juichen deze juist toe. Al lezende merk ik dat ik beide zienswijzen mooi vind en ik kies ervoor om ze allebei ook voor waar aan te nemen. Ik wil graag als blij zwalker door het leven gaan.

Maar raakt mijn zwalken wel de essentie? Is de systeemtherapie wezenlijk gebaat bij wel of niet evidence based en bij wel of niet haalbaar, toepasbaar en betaalbaar? Op het niveau van overleven wel. In het huidige tijdsgewricht viert immers (de illusie van) maakbaarheid en pragmatiek hoogtij. Dus ben ik blij dat wij de functionele gezinstherapie als ijzer in het vuur hebben en dat wij tegelijkertijd met systemische argumenten kunnen voorkomen dat vergeten wordt dat het 'ook' om een illusie, een wijze van betekenisgeving gaat. Kortom, het themanummer biedt een heuse systemische overlevingsstrategie door het bewijs te leveren en door dat bewijs aan de kaak te stellen. En ja... zo houdt systeemtherapie wel stand.

De zekerheid van standhouden permiteert ons te reflecteren over de essentie: de explicitering van het mensbeeld binnen de systeemtherapie. Willen we het ook op langere termijn droog houden in onze grote pot nat, dan zullen we vorm moeten geven aan het relationele mensbeeld dat wij hanteren en moeten aangeven hoe dit beeld van invloed is op ons therapeutisch handelen. Leve Meininger! Niks gezwalk meer tussen zienswijzen. Als systeemtherapie ook zonder helder mensbeeld kan standhouden, wat zal ik mij dan druk maken over wel of geen protocol of over één theorie of een hele verzameling met één groot dak erop? Laten we vooruit kijken en laten we op zoek gaan naar de zijnswijze van de systeemtherapie. Laten we onze schroom overwinnen en *Systeemtherapie* vergasten op onze systemische denkbeelden over de mens. Ooit zal er een tijd komen dat wij serieus bevraagd worden over ons mensbeeld. En ja... laten wij zorgen dat systeemtherapie ook dan zal standhouden.

Joep Choy

Literatuur

- Bateson, G. (1979). *Mind and Nature*. New York: E.P. Dutton.
- Boeckhorst, F. (1997). Meervoudige perspectieven. *Systeemtherapie*, 9, 1, 15-49.
- Lebow, J. (2004). Rapportcijfers voor gezinstherapie: onderzoek wijst uit dat een gezinsbenadering vaak de beste keus is. *Gezinstherapie*, 15, 1, 32-27.
- Swierenga, J. & Elmers, B. (1996). *In plaats van reorganiseren*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Systeemtherapie (2005). *Richtlijn en Protocol*, themanummer, *Systeemtherapie* 17, 4.